

SKOLVERKETS **ALLMÄNNA RÅD** MED KOMMENTARER

Pedagogisk omsorg

Skolverket

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnr: 12:1299
ISSN: 1403-4549
ISBN: 978-91-87115-77-6

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå
Omslagsbild: Stefan Isaksson/Briljans
Tryck: Elanders Sverige AB
Upplaga: 10 000 ex

Stockholm 2012

Allmänna råd med kommentarer för
pedagogisk omsorg

Förord

Dessa allmänna råd och kommentarer har tagits fram för att stödja kommuner, enskilda huvudmän och personal i arbetet inom pedagogisk omsorg.

Anledningen till att Skolverket beslutar om nya allmänna råd på området är dels att pedagogisk omsorg är en relativt ny verksamhetsform, dels att lagstiftningen har ändrats. Syftet med de allmänna råden är att öka kvaliteten i verksamheten.

Dessa allmänna råd ersätter Skolverkets allmänna råd med kommentarer för familjedaghem (SKOLFS 1999:3) som upphörde att gälla år 2009. De allmänna råden är även publicerade i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 2012:90.

Det är Skolverkets förhoppning att dessa allmänna råd med kommentarer ska fungera som ett bra stöd för kommunerna, de enskilda huvudmännen och personalen, i arbetet inom pedagogisk omsorg.

Anna Ekström
Generaldirektör

Magdalena Karlsson
Undervisningsråd

Innehållsförteckning

Inledning 8

Kort om pedagogisk omsorg 10

ALLMÄNNA RÅD MED KOMMENTARER 13

1. Övergripande krav på verksamheten 13

2. Utveckling och lärande 18

3. Särskilt stöd 22

4. Lokaler 23

5. Barngruppens sammansättning och storlek 25

6. Personal 29

7. Uppföljning och utvärdering 31

8. Kommunens informationsskyldighet om pedagogisk omsorg 35

9. Bidrag och kommunal tillsyn 37

Bilaga 1 Aktuella bestämmelser 43

Referenser 51

Inledning

Vad de allmänna råden handlar om

Dessa allmänna råd handlar om hur kommuner, enskilda huvudmän och personal bör arbeta utifrån skollagens krav på pedagogisk omsorg.

Hur materialet är strukturerat

För att underlätta förståelsen av materialet finns inledningsvis en kort beskrivning av pedagogisk omsorg och vilket ansvar kommunerna har för verksamheten. Materialet är därefter indelat i avsnitten:

1. Övergripande krav på verksamheten
2. Utveckling och lärande
3. Särskilt stöd
4. Lokaler
5. Barngruppens sammansättning och storlek
6. Personal
7. Uppföljning och utvärdering
8. Kommunens informationsskyldighet om pedagogisk omsorg
9. Bidrag och kommunal tillsyn

Varje avsnitt är i sin tur indelat i följande delar:

Aktuella bestämmelser

Skolverkets allmänna råd utgår alltid från en eller flera bestämmelser. De här allmänna råden grundar sig på bestämmelser i 1–2 kap., 25–26 kap., 28 kap. och 29 kap. skollagen (2010:800). Varje avsnitt i materialet inleds med en sammanfattning av de bestämmelser som avsnittets allmänna råd grundar sig på. En sammanställning av bestämmelserna i sin helhet finns i bilaga 1.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd för pedagogisk omsorg är rekommendationer om hur kommuner, enskilda huvudmän och personal kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna.

Allmänna råd syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och till att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas om inte kommuner, enskilda huvudmän och personal handlar på ett annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

Kommentarer

Efter de allmänna råden följer kommentarer som syftar till att underlätta förståelsen av de allmänna råden och som ska ses som ett stöd i läsandet av och i arbetet med råden.

De verksamheter och yrkeskategorier som berörs

Dessa allmänna råd gäller för pedagogisk omsorg. De allmänna råden riktar sig till all personal inom pedagogisk omsorg. De allmänna råden vänder sig även till kommunerna, både i egenkap av bidragsgivare och tillsynsmyndighet och som huvudman för verksamheten samt till enskilda huvudmän. I de fall enskild huvudman och personal är samma person gäller för denne både de råd som riktar sig till huvudmannen och de råd som riktar sig till personalen.

Kort om pedagogisk omsorg

Samlingsbegreppet annan pedagogisk verksamhet

I 25 kap. skollagen regleras de verksamhetsformer som tillsammans benämns annan pedagogisk verksamhet. En av verksamhetsformerna är pedagogisk omsorg. Det är pedagogisk omsorg som dessa allmänna råd behandlar.

De andra verksamhetsformerna som ryms under samlingsbegreppet annan pedagogisk verksamhet är öppen förskola och öppen fritidsverksamhet samt omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds, så kallad omsorg under obekvämt arbetstid. De verksamhetsformerna berörs inte i dessa allmänna råd.

Pedagogisk omsorg är i sig ett samlingsbegrepp

Pedagogisk omsorg erbjuds i stället för förskola eller fritidshem och vänder sig till barn i samma åldrar som barn och elever i förskolan och i fritidshemmet.

Begreppet pedagogisk omsorg infördes 2009.¹ Det utgör ett samlingsbegrepp där familjedaghem är en av flera former. Andra former kan vara olika flerfamiljslösningar. Det kan också handla om nya, tidigare oprövade former. Begreppet familjedaghem återfinns inte längre i skollagen, utan är som nämnts en av formerna inom pedagogisk omsorg. Pedagogisk omsorg kan bedrivas i kommunal eller enskild regi.

Det finns många olika varianter av hur pedagogisk omsorg bedrivs. Några exempel följer nedan.²

- En person som bedriver pedagogisk omsorg i sitt eget hem.
- En person som bedriver pedagogisk omsorg hemma hos det eller de barn som är inskrivna i verksamheten.
- En person som bedriver pedagogisk omsorg i en särskild lokal.
- En person som huvudsakligen bedriver pedagogisk omsorg i sitt eget hem men under del av tiden i en särskild lokal med andra personer.

---

¹ Prop. 2008/09:115

² Skolverkets rapport 370, 2012 sid. 39–40

- Flera personer som tillsammans bedriver pedagogisk omsorg i en särskild lokal.
- Flerfamiljslösningar där familjerna alternerar i de olika familjernas hem.
- Flerfamiljslösningar i en särskild lokal.
- Huvudman som i bolagsform anställer personal.

Personal

För bedrivande av verksamheten ska det enligt 25 kap. 7 § skollagen finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnets behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Det etablerade begreppet för yrkesgruppen som arbetar inom familjedaghem är dagbarnvårdare, men yrkesgruppen nämns inte i skollagen. När det är fråga om någon annan form av pedagogisk omsorg, till exempel flerfamiljslösningar, finns inget etablerat begrepp för yrkesgruppen som arbetar i verksamheten. I texten benämns alla som arbetar inom pedagogisk omsorg för personal. Den vanligaste utbildningsbakgrunden hos personalen är barnskötarutbildning, pedagogisk högskoleutbildning är däremot ovanligare.³

Kommunernas ansvar

Kommunerna ska enligt 25 kap. 2 § skollagen sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Att ”sträva efter” innebär att en kommun inte utan vidare kan avstå från att tillhandahålla pedagogisk omsorg. Ambitionsnivån måste vara att tillhandahålla omsorg åt familjer som önskar det. Om kommunen vid en viss tidpunkt inte har någon efterfrågan måste kommunen ändå planera för att tillhandahålla omsorg, när situationen förändras.⁴ Det finns inga krav på att det ska finnas en viss form av pedagogisk omsorg i kommunen, men kommunen ska ta skäligen hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform.

Vilka barn som kan tas emot i pedagogisk omsorg framgår av

³ Skolverkets rapport 370, 2012 sid. 31

⁴ Prop. 2009/10:165 sid. 532. Förarbetsuttalandet gäller omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds, men ger vägledning även när det gäller pedagogisk omsorg eftersom begreppet ”sträva efter” används även när det gäller sådan verksamhet.

de bestämmelser som reglerar vilka som har rätt att tas emot i förskola eller i fritidshem.⁵

När det gäller avgifter för plats i pedagogisk omsorg ska dessa enligt 25 kap. 9 § skollagen vara skäliga, på motsvarande sätt som gäller för förskolan och fritidshemmet. Pedagogisk omsorg omfattas dessutom av bestämmelserna om maxtaxa.⁶

---

⁵ 8 kap. 3–7 §§ och 14 kap. 3–8 §§ skollagen

⁶ Förordningen (2001:160) om statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet

ALLMÄNNA RÅD MED KOMMENTARER

1. Övergripande krav på verksamheten

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelser:

Av 1 kap. 10 § skollagen följer att barnets bästa ska vara utgångspunkt i all pedagogisk omsorg. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Av 25 kap. 6 § första stycket skollagen följer att pedagogisk omsorg ska utformas med respekt för barnets rättigheter och i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Den ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Vidare anges att var och en som verkar inom pedagogisk omsorg ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

- säkerställa att barnets särskilda rättigheter så som de beskrivs i barnkonventionen tillgodoses i verksamheten.

Personalen bör

- uppmuntra och stödja barnens delaktighet i och inflytande över pedagogisk omsorg samt stödja dem i att ta ansvar för sina egna handlingar i vardagliga situationer, och
- utarbeta former för barns delaktighet och inflytande där alla barn ges möjlighet att uttrycka sin uppfattning om vad som är meningsfullt och roligt i pedagogisk omsorg, oavsett ålder, kön, social och kulturell bakgrund.

KOMMENTARER

Säkerställa barnets särskilda rättigheter

För pedagogisk omsorg gäller inte grundskolans, förskoleklassens och fritidshemmets läroplan (Lgr11) eller förskolans läroplan (Lpfö98). Regeringen har emellertid i förarbeten uttalat att förskolans läroplan ska vara vägledande för all pedagogisk omsorg.⁷ Detta gäller även för pedagogisk omsorg som alternativ till fritidshem. Läroplanens avsnitt om normer och värden är lika relevanta för pedagogisk omsorg som för förskolan och blir därmed vägledande i samband med kvalitetsbedömningen vid prövningen av enskild verksamhet.⁸ Det är därför viktigt att huvudmannen för verksamheten säkerställer att personalen är förtrogen med innehållet i såväl förskolans läroplan som skollagens bestämmelser.

En central princip i barnkonventionen är att barnets bästa särskilt ska uppmärksammas vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3). Det innebär att hänsyn ska tas till alla samlade rättigheter som barnet har enligt konventionen och till de behov och intressen som det enskilda barnet har.⁹ Av skollagen framgår också att pedagogisk omsorg ska utformas med respekt för barnets rättigheter.

Kunskapen om barnets rättigheter och vad dessa rättigheter innebär i praktiken är därför en grundförutsättning för att i det dagliga arbetet leva upp till åtagandena enligt konventionen. Således behöver de beslutsfattare och de yrkesgrupper vars arbete rör barn ha en gedigen kunskap om vilka rättigheter barn har, om hur rättigheterna kommer till uttryck i svensk lagstiftning och om hur de på bästa sätt kan omsättas i deras respektive verksamheter.¹⁰

Arbetet med dessa frågor kan innebära särskilda utmaningar, jämfört med i förskolan eller i fritidshemmet. I pedagogisk omsorg arbetar ofta personalen ensam i verksamheten. I förskolan och fritidshemmet sker arbetet vanligen i arbetslag och personalen kan därmed ta hjälp och stöd av varandra, till exempel när man i verksamheten ska utarbeta de planer mot diskriminering

---

⁷ Prop. 2009/10:165 sid. 527

⁸ Prop. 2009/10:165 sid. 527

⁹ Prop. 2009/10:232 sid. 15

¹⁰ Prop. 2009/10:232 sid. 15

och kränkande behandling som krävs enligt skollagen. Huvudmannen för verksamheten har därför en viktig roll när det gäller att säkerställa att personalen har kunskaper om barnets rättigheter. Det är även viktigt att huvudmannen skapar förutsättningar för både arbetet med att utarbeta planer och att arbetet i övrigt kan utföras i enlighet med barnets rättigheter.

Kapitel 6 i skollagen handlar om åtgärder mot kränkande behandling. Dessa bestämmelser gäller i sin helhet för pedagogisk omsorg. Även diskrimineringslagen (2008:567) gäller för pedagogisk omsorg. Skolinspektionen har tillsyn över pedagogisk omsorg när det gäller kapitel 6 i skollagen. Skolverket har utfärdat allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Dessa allmänna råd gäller för pedagogisk omsorg och riktar sig till alla huvudmän och all personal i verksamheten. Det är därför viktigt att huvudmännen och personalen är väl förtrodda med innehållet i såväl 6 kap. skollagen som i de allmänna råden.¹¹

Uppmuntra och stödja barns delaktighet och inflytande

Pedagogisk omsorg ska utformas med respekt för barnets rättigheter och förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Det innebär att det är viktigt att barnen ges möjlighet att utveckla en förståelse för vad detta innebär i praktiken, bland annat genom att på olika sätt få uttrycka tankar och åsikter och kunna påverka innehållet i verksamheten.

Personalens förhållningssätt till barnen är centralt. I detta avseende behöver personalen återkommande reflektera över vad det innebär att hävda och tydliggöra barnets särskilda och andra mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar i det dagliga arbetet tillsammans med barnen. Barn tillägnar sig etiska värden och normer genom konkreta upplevelser och därför är personalen viktiga som förebilder. Personalens ansvar handlar till stor del om att skapa ett öppet och demokratiskt klimat, där varje barn får uppleva sitt eget och andras värde samt får sina behov och intressen respekterade och tillgodosedda.

Grundläggande för att kunna ta hänsyn till barnets bästa är att barnet får komma till tals och fritt uttrycka sina åsikter i alla

---

¹¹ Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

frågor som rör honom eller henne. Denna rätt gäller oavsett barnets ålder eller mognad. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.¹² I den dagliga verksamheten finns gott om möjligheter att uppmuntra och stödja barnens delaktighet och inflytande samt att ta ansvar för sina egna handlingar. Ett sätt är exempelvis att stödja barn i att utveckla sitt språk och sin identitet, sin självständighet och sin förmåga till empati.

Utarbeta former för barns delaktighet och inflytande

Barnens behov och intressen är en viktig utgångspunkt i utformningen av verksamheten. Personalens förhållningssätt är avgörande i detta arbete och det är därför viktigt att de strävar efter att alla barn ges möjlighet att komma till tals och påverka innehållet i verksamheten.

I pedagogisk omsorg finns det många möjligheter att lyfta fram och tillsammans med barnen hantera och diskutera att människor är olika. I en miljö där olikheter ses som något naturligt och självklart ges barnen möjlighet att utveckla förståelse och tolerans för olika sätt att tänka och vara. Det gäller för personalen att se det unika hos varje barn och att ta tillvara alla tillfällen för utveckling av förståelse och tolerans.

Jämställdhet är en viktig del i arbetet med mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar. Jämställdhetsarbetet börjar med personalen. Personalens förhållningssätt bidrar till barnens uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Ibland kan det vara svårt för personalen att upptäcka sina egna föreställningar om manligt och kvinnligt liksom könsmonster i vardagen. Det är därför viktigt att de kritiskt granskar sitt eget förhållningssätt och analyserar hur könsmonster tar sig uttryck i verksamheten samt kopplar det till mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar. En betydelsefull del i värdegrundsarbetet handlar om att motverka traditionella könsmonster och om att ge flickor och pojkar samma möjligheter att komma till tals för att kunna påverka och ges utrymme i verksamheten.

Den personal som har verksamheten helt eller delvis förlagd till det egna hemmet har särskilda aspekter att beakta. Ansvaret för barnen och verksamheten kan inte överlämnas till någon

---

¹² Prop. 2009/10:165 sid. 230

som inte är anställd i verksamheten men det är viktigt att personalen tydliggör för den egna familjen hur de bör förhålla sig till verksamhetens arbete med barnets särskilda och andra mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar. I detta, liksom i övriga sammanhang, är det viktigt att personalen reflekterar över och analyserar hur arbetet med dessa frågor bedrivs i förhållande till bestämmelserna.

Den som är eller har varit verksam i enskilt bedriven pedagogisk omsorg har tystnadsplikt enligt bestämmelserna i 29 kap. 14 § skollagen. För det allmännas verksamhet gäller bestämmelserna i offentlighets och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelsen om skyldighet att anmäla till socialnämnen att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2011:453).¹³

---

¹³ Socialstyrelsens allmänna råd (SOF S 2003:16) om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

2. Utveckling och lärande

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelser:

Av 25 kap. 2 § skollagen följer att pedagogisk omsorg genom pedagogisk verksamhet ska stimulera barns utveckling och lärande. Det framgår också att verksamheten ska utformas så att den förbereder barnen för fortsatt lärande.

Av 25 kap. 6 § skollagen följer att verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov samt utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

- säkerställa att personalen har förutsättningar att bedriva verksamheten så att den stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande samt förbereder för fortsatt lärande, till exempel genom personalens kompetens, relevanta material och redskap samt lokalernas utformning.

Personalen bör utforma verksamheten så att

- den främjar leken och kreativiteten samt tar till vara och stärker barnens intresse för att lära,
- den stimulerar barnens språkutveckling, och
- den utgår ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter.

KOMMENTAR

Förutsättningar för att genomföra verksamheten

De förutsättningar pedagogisk omsorg har för att genomföra verksamheten har betydelse för barns utveckling och lärande. Att personalen har kompetens att kommunicera med, utmana, stimulera och möta både de yngre och de äldre barnen är en förutsättning för en god verksamhet som förbereder för fortsatt lärande. En annan aspekt för en god verksamhet är att det finns gott om material och redskap som inbjuder till att undersöka, utforska och leka samt kan användas på många olika sätt. Yt-

terligare en aspekt är att den fysiska miljön är trygg, säker, ändamålsenlig och tillgänglig för barn i de aktuella åldrarna.

Pedagogisk omsorg har i sitt uppdrag en social dimension som innebär att främja och utveckla allsidiga kontakter och social gemenskap både mellan barnen och mellan barn och vuxna. Ett sätt att göra det kan vara att personalen ser till att barnen även får ta del av andra verksamheter i samhället. Det kan till exempel handla om att besöka bibliotek, teaterföreställningar, konstutställningar, idrottsplatser m.m.

Pedagogiken i verksamheten ska utgå från att lärande alltid sker.¹⁴ Det är viktigt att omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande präglar pedagogisk omsorg. Vidare är det viktigt att ta hänsyn till barnens olika förutsättningar och behov både utifrån barngruppens skiftande åldrar och utifrån barnens behov och förutsättningar i övrigt. Personalens förmåga att förstå och samspela med barnen och få föräldrarnas eller vårdnadshavarnas förtroende är avgörande för att vistelsen i verksamheten ska bli positiv för barnen. Personalen måste därför vara lyhörd, medveten, engagerad och kunnig samt ha förmåga till flexibilitet och vara beredd att förändra och anpassa verksamheten med hänsyn till barngruppens skiftande åldrar, erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Utveckling och lärande är ömsesidigt beroende av varandra och bestäms av hur barnet blir bemött, att det är tryggt och känner tillit till omgivningen.

Omsorg, utveckling och lärande innebär att se till hela barnet och dess behov. Av förarbetena till skollagen framgår att det i begreppet omsorg även ingår att barnen serveras varierade och näringsriktiga måltider. Vid bedömningen av vad som är näringsriktiga måltider kan bland annat de svenska näringsrekommendationerna vara en utgångspunkt.¹⁵

Utforma verksamheten så att den främjar leken, kreativiteten och intresset för att lära

Barnets rätt till lek finns inskriven i barnkonventionen och lekens betydelse för barns utveckling och lärande är oomstridd. Barn behöver och måste få leka. Det är viktigt att personalen utmanar och stimulerar såväl de yngre som de äldre barnens lek, kreativitet och intresse för att lära.

---

¹⁴ Prop. 2009/10:165 sid. 533

¹⁵ Prop. 2009/10:165 sid. 527

Barns lek och kreativa skapande kan inte särskiljas från deras lärande, då det är samma tankeprocess som aktiveras när barn uttrycker sig i exempelvis dramalek eller bildskapande, som när barn försöker skapa förståelse för ett matematiskt problem eller använder matematik och teknik för att göra en hållbar konstruktion.¹⁶

Personalen har en betydelsefull roll i allt slags lekande, som inspiratörer, som vidareutvecklare och som deltagare. Leken utvecklas när barnen känner att personalen är engagerad och intresserad, när de följer lekens förlopp och när de bidrar med material, uppslag och idéer för att utvidga den. En del barn kan ha svårt att leka. Det krävs då aktiva insatser för att utveckla dessa barns lekförmåga och föra in dem i lekgemenskapen.

Utforma verksamheten så att den stimulerar språkutveckling

Enligt språklagen är svenska huvudspråk i Sverige. Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.¹⁷

Språklagen gäller ”det allmänna”, det vill säga statliga och kommunala myndigheter och andra som bedriver offentlig verksamhet. Språklagen gäller också beslutande politiska församlingar till exempel kommunfullmäktige. Den gäller även kommunala bolag, föreningar, stiftelser eller enskilda personer som utför myndighetsuppgifter, eller där det allmänna har ett dominerande inflytande. Språklagens bestämmelser, gäller alltså även privata aktörer som bedriver verksamhet på statens eller kommunens uppdrag. Alla dessa är skyldiga att följa språklagens bestämmelser.¹⁸

Barns språk och identitetsutveckling hänger samman, liksom språk och lärande. Det ställer krav på verksamheten att dagligen erbjuda varje barn en rik och språkutvecklande miljö där barn kan lära tillsammans, av varandra och av engagerad per-

¹⁶ Promemoria U2010/443/S sid. 4

¹⁷ 4–6 §§ språklagen (2009:600)

¹⁸ Språkrådet *Språklagen i praktiken – riktlinjer för tillämpning av språklagen* sid. 8

sonal. Som ett led i att förbereda barnen för fortsatt lärande är det viktigt att personalen har kompetens att stimulera barnens språkutveckling.

I begreppet språkutveckling ingår både det svenska språket och modersmålet, när det är ett annat än svenska. Däremot har inte pedagogisk omsorg samma krav att arbeta med barnens modersmål, som förskolan och fritidshemmet har. Det är viktigt att personalen behärskar det svenska språket i den utsträckning som behövs för att utmana och stimulera barnens språkutveckling i svenska och förbereda barnen för fortsatt lärande.

Pedagogisk omsorg kan vara betydelsefull i arbetet för att barn som tillhör de nationella minoriteterna ska få tillgång till sitt språk och sin kultur. Det finns särskilda bestämmelser för kommuner i de så kallade förvaltningsområdena.¹⁹ När en sådan kommun erbjuder plats i pedagogisk omsorg ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.²⁰

Utforma verksamheten så att den utgår ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter

Barn lever i olika miljöer och det är med de egna erfarenheterna som grund som barnet söker skapa förståelse, sammanhang och mening. Barn strävar ständigt efter att öka sin förståelse av omvärlden. Det är därför viktigt att personalen genom att ha god kännedom om varje barn utgår från barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter, så att verksamheten anpassas efter det enskilda barnet och den aktuella barngruppen.

Barn är aktiva, nyfikna och kompetenta och deras eget utforskande och lust att lära behöver ständigt utmanas och stimuleras. För att barnen ska kunna ta till sig nya erfarenheter och utveckla nya kunskaper är det viktigt att personalen kan knyta an till barnens behov och åsikter och till deras förutsättningar, erfarenheter och intresse.

---

¹⁹ 6 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

²⁰ 17 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och prop. 2008/09:158 sid. 97

3. Särskilt stöd

AKTUELL BESTÄMMELSE

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelse:

Av 25 kap. 2 § skollagen följer att barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg som deras speciella behov kräver. Verksamheten ska utformas så att den förbereder barnen för fortsatt lärande.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

- ha fungerande rutiner för att uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling, och
- säkerställa att personalen har kompetens för att ge sådan omsorg till barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling, att barnen förbereds för fortsatt lärande.

KOMMENTARER

Uppmärksamma behov och tillhandahålla kompetens

Huvudmannen har ansvaret för att barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Barn kan på grund av sjukdom, sociala förhållanden, funktionsnedsättning eller andra svårigheter att tillgodogöra sig verksamheten, ha behov av särskilt stöd i sin utveckling. Det är viktigt att huvudmannen utarbetar rutiner för att uppmärksamma dessa barn i verksamheten och att tillhandahålla sådan kompetens som krävs för att barnen ska få sådan omsorg att den förbereder dem för fortsatt lärande.

Det kan uppstå situationer när personal anser att det är svårt att ge ett barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling den omsorg som förbereder för fortsatt lärande. I en sådan situation är det viktigt att personalen uppmärksammar huvudmannen på hur de upplever situationen. Huvudmannen behöver då på olika sätt stödja personalen så att de kan ge den omsorg som barnet behöver för sitt fortsatta lärande. Det är därför viktigt att huvudmannen kontinuerligt för en dialog med personalen kring barnens behov av omsorg.

4. Lokaler

AKTUELL BESTÄMMELSE

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelse:

Av 25 kap. 7 § skollagen följer att pedagogisk omsorg ska bedrivas i ändamålsenliga lokaler.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör säkerställa att lokalerna är

- trygga, säkra och hälsosamma för barn att vistas i, samt
- utformade så att de möjliggör en varierad verksamhet, som stimulerar barns lärande och utveckling såväl enskilt som i grupp.

KOMMENTARER

Trygga, säkra och hälsosamma lokaler

Det är viktigt att såväl personalen som barnen vistas i så god och hälsosam miljö som möjligt. Verksamheten kan bedrivas i ett hem eller i en annan lämplig lokal. Oavsett om verksamheten bedrivs i ett hem eller i en annan lokal benämns detta i fortsättningen endast som lokal.

Lokalerna ska vara anpassade för sitt ändamål. Personal och barn i verksamheterna ska vistas i en säker, god och hälsosam miljö. Lokalernas storlek och utformning, miljö och material ska vara beskaffade så att uppgiften att ge en god pedagogisk verksamhet understöds och kan genomföras.²¹ I verksamheter där barn vistas är det även viktigt att det finns rutiner för att förebygga risker för olyckor i barnens fysiska miljö.²² Personalen är skyldig att ha tillsyn över alla barn både när de är inne och när de är ute. Samtidigt behöver barnen få möjlighet att leka och koppla av i viss avskildhet. För att personalen ska kunna ha god uppsikt över barnen och för att underlätta kontakten mellan personalen och barnen, är det viktigt att miljön är överblickbar.

²¹ Prop. 2009/10:165 sid. 535

²² Läs vidare i, *Barns och ungas säkerhet*, 2011, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Möjliggöra en varierad verksamhet

Hur miljön är utformad har betydelse för vilken utveckling som är möjlig. Lokalerna behöver därför vara utformade så att de både stödjer och underlättar det pedagogiska arbetet. De behöver också möjliggöra aktiviteter av olika slag, alltifrån skapande och livliga aktiviteter till vila och lugna aktiviteter. Lokalerna behöver också vara anpassade till barnens behov av en god daglig omsorg och dessutom vara utformade så att det går att bedriva en varierad verksamhet anpassad till de barn som deltar i verksamheten. Genom att låta barnen påverka utformningen av miljön i lokalerna kan man ta tillvara både deras behov och intressen. Som ett led i att möjliggöra en varierad verksamhet som stimulerar barns lärande och utveckling är det viktigt att barnen får tillgång till utevistelse, under säkra och trygga förhållanden.

5. Barngruppens sammansättning och storlek

AKTUELL BESTÄMMELSE

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelse:

Av 25 kap. 7 § skollagen följer att pedagogisk omsorg ska bedrivas i grupper med en lämplig sammansättning och storlek.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

- anpassa barngruppens sammansättning och storlek så att det enskilda barnets och gruppens behov kan tillgodoses, samt
  - vid utformningen av barngruppen ta hänsyn till faktorer som
    - personalens kompetens,
    - barnens ålder,
    - barn med annat modersmål än svenska,
    - barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling,
    - lokalernas storlek och utformning,
    - barnens närvarotider, samt
    - förhållandet mellan personalens egna barn och andra barn i gruppen.
-

KOMMENTARER

Anpassa barngruppens sammansättning och storlek

Det finns inte någon bestämd gruppstorlek som är optimal i alla sammanhang. Förutsättningarna varierar från grupp till grupp och från tid till annan. En gruppstorlek som är lagom i en verksamhet behöver inte vara det i en annan. Det är inte möjligt att slå fast vilken gruppstorlek som är den bästa i alla sammanhang. Förutsättningarna för en bra verksamhet kan försämrats med både en för stor och en för liten grupp. Det är därför viktigt att huvudmannen anpassar barngruppens sammansättning och storlek så att ett gruppinriktat arbetssätt som tillgodoser både det enskilda barnets och gruppens behov samt främjar ett positivt samspel mellan barnet och gruppen möjliggörs.

I barngruppen skapas förutsättningar för att skapa relationer till andra barn och för att vara delaktig i det som händer. Det är viktigt att gruppen tillgodoser såväl det enskilda barnets som gruppens behov samt främjar ett positivt samspel mellan barnet och gruppen.

Om en barngrupp blir för stor riskerar dock de positiva effekterna av att vistas i en grupp att bytas till sin motsats. En konsekvens av för stor barngrupp kan vara att samspelet mellan personalen och barnen och mellan barnen påverkas negativt med stress och hög ljudnivå som följd. När gruppen blir för stor är dessutom relationer svåra att överblicka och det kan bidra till en känsla av anonymitet och otrygghet. En konsekvens av en för liten barngrupp kan vara att det endast i begränsad omfattning uppstår samspel och lek, vilket kan ha en negativ påverkan på barnens utveckling och lärande.

Olika faktorer att ta hänsyn till

Personalens kompetens

Utbildad och erfaren personal har goda förutsättningar att arbeta med samspelet och relationerna i barngruppen och att möta, stödja, stimulera och utmana de barn som finns i barngruppen. Eftersom barnen kan vara i åldrarna 1–13 år är det viktigt att personalen kan möta olika åldrars behov samtidigt. Vilken kompetens personalen har är därför en viktig faktor för huvudmannen att ta hänsyn till vid utformningen av barngruppen.

Barnens ålder, barn med annat modersmål än svenska samt barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling

Det är viktigt att huvudmannen vid utformningen av barngruppen tar hänsyn till barnens ålder eftersom stora grupper kan få negativa effekter framför allt när det gäller de yngsta barnen som är beroende av täta och stabila vuxenkontakter. Vidare är det viktigt att ta hänsyn till ålderssammansättningen i gruppen eftersom allt för stor åldersspridning kan medföra att personalen har svårt att tillgodose respektive barns behov.

Barn påverkar sin omgivning genom sitt kroppsliga uttryck och efter hand även genom verbalt språk. Barn utvecklar sin kommunikativa förmåga i samspel med andra barn och vuxna i sammanhang som är meningsfulla för barnen och som bygger på deras tidigare erfarenheter. I samspel med omgivningen lär sig barn i pedagogisk omsorg att tala, berätta, argumentera,

förstå andras argument, bemöta dessa och ställa frågor. För de yngsta barnen och för barn med annat modersmål än svenska är det extra betydelsefullt med täta vuxenkontakter för barnens språkutveckling.

Det är vidare viktigt att ta hänsyn till om det finns barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling i gruppen eftersom många av dessa barn gynnas av att vara i en mindre barngrupp.

Lokalernas storlek och utformning

Det är viktigt att man i grupp sammansättningen beaktar att lokalerna är anpassade för de barn som ska vistas där. Det vill säga att det finns tillräckliga utrymmen för barnens aktiviteter samt att de är utformade så att de är säkra och överblickbara samt bidrar till att underlätta kontakten mellan personalen och barnen. Lokaler som är sämre anpassade till verksamheten kan istället behöva kompensera brister i den fysiska miljön genom att ha färre barn i gruppen.

Barnens närvarotider

Alla barn har från och med höstterminen det år de fyller tre år rätt till allmän förskola. Därmed kan det vara så att barn inte vistas under hela dagen i pedagogisk omsorg, eftersom de under några timmar varje dag istället deltar i utbildningen inom allmän förskola. Detsamma gäller för barn i åldrarna 6–13 år som under del av dagen deltar i utbildningen i förskoleklass eller grundskola (eller motsvarande).

Grupprocesserna påverkas om en del barn regelmässigt deltar under kortare tid än andra och barnen därigenom ges minskade möjligheter att lära känna varandra. Många barn med olika närvarotider kan också påverka genomförandet av olika aktiviteter. Generellt är grupper där barnens närvarotider varierar mer personalkrävande än andra. Detta betyder dock inte att separata grupper bör sättas samman utifrån barnens närvarotider. Det är däremot viktigt att huvudmannen tar hänsyn till detta vid utformningen av barngruppen så att barnens behov av kontinuitet kan tillgodoses.

För pedagogisk omsorg som helt eller delvis bedrivs i en särskild lokal är det viktigt att huvudmannen vid utformningen av barngruppen är uppmärksam på storleken på gruppen totalt och det totala antalet relationer ett barn möter och samspelar med under en dag och hur det påverkar barnets utveckling och

lärande. Det är vidare viktigt att huvudmannen är uppmärksam på eventuella konsekvenser om antalet barn som ingår i gruppen ändras varje dag. Hur detta påverkar kontinuiteten och möjligheten för barnen att skapa djupa och nära relationer till andra barn kan i sin tur påverka barnens utveckling och lärande.

Förhållandet mellan personalens egna barn och andra inskrivna barn

Personalen kan ha sina egna barn i pedagogisk omsorg som de själva bedriver. Det är viktigt att huvudmannen uppmärksammar att de inskrivna barnen som inte är personalens egna barn kan uppfatta att personalens egna barn får privilegier och har en speciell ställning som de andra barnen får anpassa sig efter. De flesta barn som går i pedagogisk omsorg förstår och accepterar att personalens egna barn har en speciell relation till sin förälder eller vårdnadshavare. Det är dock viktigt att ha i åtanke att en del av barnen kan uppleva att det är svårt att hävda sig och de kan kanske därför inte dra fördelar av gruppen.²³ Det kan vidare vara påfrestande för personalens egna barn att behöva dela med sig till de övriga inskrivna barnen i verksamheten. Det är viktigt att personalens professionella bemötande och förhållningssätt präglar verksamhetens dagliga arbete för att säkerställa barnens lika värde oavsett familjetillhörighet.

Utöver personalens egna barn som deltar i verksamheten kan det, om verksamheten bedrivs i någons hem, finnas både yngre och äldre barn eller ungdomar som trots att de inte deltar i verksamheten ändå påverkar gruppen. Detta är en viktig faktor att beakta vid utformningen av barngruppen i pedagogisk omsorg.

---

²³ Myndigheten för skolutveckling, *Kunskap om familjedaghem*, Malene Karlsson, 2004, sid. 70

6. Personal

AKTUELL BESTÄMMELSE

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelse:

Av 25 kap. 7 § skollagen följer att det för bedrivande av pedagogisk omsorg ska finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnets behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

- anställa den som har utbildning med inriktning mot barn eller erfarenhet av att arbeta med barn i de åldrar som det gäller, och
- ge personalen möjligheter till kompetensutveckling och pedagogisk handledning.

KOMMENTARER

Utbildning eller erfarenhet

Av förarbetena till skollagen följer bland annat att för att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet ska kunna tillgodoses bör personal i pedagogisk omsorg ha en utbildning med inriktning mot barn eller erfarenhet av att arbeta med barn i de åldrar det gäller.²⁴

Att ha erfarenhet av att arbeta med barn kan till exempel innebära att ha förvärvsarbetat eller arbetat ideellt med andra barn än sina egna i de åldrar som är aktuella för den verksamhet som ska bedrivas. I vad mån enbart föräldraerfarenhet kan anses vara tillräckligt får bedömas i det enskilda fallet. För att kunna arbeta inom pedagogisk omsorg är det viktigt att ha kompetens för att stimulera varje barns utveckling och lärande samt kompetens för att förbereda barnen för fortsatt lärande. Dessutom är det viktigt att ha kompetens för att på ett professionellt och positivt sätt bemöta både sina egna och andras barn i en barngrupp. Utöver det är det viktigt att ha kompetens för att på ett

²⁴ Prop.2009/10:165 sid. 535

professionellt sätt kunna samarbeta med de inskrivna barnens föräldrar eller vårdnadshavare.

Kompetensutveckling och pedagogisk handledning

Personalens kompetens och engagemang är den viktigaste faktorn för verksamhetens kvalitet.²⁵ Kompetensen hör utöver utbildning eller erfarenhet ihop med vilka möjligheter som finns till kompetensutveckling och pedagogisk handledning. Regelbunden handledning och stöd till personalen påverkar deras sätt att arbeta och därmed också barnens vardag.²⁶ Det är därför angeläget att huvudmannen regelbundet ger personalen sådan kompetensutveckling och pedagogisk handledning som behövs för att de på bästa sätt ska kunna utföra sitt arbete.

---

²⁵ Prop. 2009/10:165 sid. 535

²⁶ Myndigheten för skolutveckling, *Kunskap om familjedaghem*, Malene Karlsson, 2004, sid. 158

7. Uppföljning och utvärdering

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelser:

Av 25 kap. 8 § skollagen framgår att en kommun systematiskt ska följa upp och utvärdera pedagogisk omsorg. Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i den pedagogiska omsorgen ska kommunen se till att nödvändiga åtgärder vidtas. Kommunen ska ha skriftliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot verksamheten. Information om rutinerna ska lämnas på lämpligt sätt.

Motsvarande gäller enligt 25 kap. 10 § för en enskild huvudman som en kommun har förklarat har rätt till bidrag för pedagogisk omsorg.

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör i sin systematiska uppföljning och utvärdering

- kartlägga verksamhetens förutsättningar och genomförande,
- analysera kvaliteten och bedöma verksamhetens utvecklingsbehov,
- med utgångspunkt i analysen och i dialog med personalen planera och besluta vilka områden som behöver utvecklas för att stimulera barnens utveckling och lärande, samt
- följa upp att formerna för barnens delaktighet och medverkan i uppföljning och utvärdering är anpassade till deras ålder och mognad.

Huvudmannens skriftliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål bör omfatta

- en tydlig anvisning om hur barn och vårdnadshavare kan lämna klagomål på verksamheten och hur dessa hanteras, samt
- en tydlig ansvarsfördelning över vem eller vilka hos huvudmannen som har ansvaret för att ta emot och utreda klagomål.

Huvudmannens information om rutiner för klagomål bör

- vara tillgänglig för alla berörda genom olika informationskanaler, och
- anpassas utifrån barns och vårdnadshavares olika förutsättningar.

KOMMENTARER

Alla barn ska erbjudas en verksamhet som är likvärdig och av god kvalitet. Uppföljning och utvärdering ska utgöra ett stöd för det lokala förbättringsarbetet, för dialog mellan föräldrar och personal om verksamhetens måluppfyllelse, för behovet av utveckling samt för att stödja dialogen mellan verksamheten och huvudmannen.²⁷ Det är därför viktigt att verksamheten i pedagogisk omsorg följs upp och utvärderas. För pedagogisk omsorg gäller att huvudmannen i många fall är samma person som den personal som arbetar i verksamheten. I skrivningarna nedan anges bland annat vikten av att huvudmannen har dialog med personalen. Det ligger i sakens natur, då huvudman och personal är samma person, att en sådan dialog som avses i dessa allmänna råd inte är möjlig. Det åligger dock, enligt skollagen, varje huvudman att systematiskt följa upp och utvärdera pedagogisk omsorg samt att ha rutiner för och information om klagomålshantering.

Kartlägga verksamhetens förutsättningar och genomförande

För att kunna följa upp pedagogisk omsorg behövs underlag som beskriver hur förutsättningarna och genomförandet av verksamheten påverkar måluppfyllelsen. Därför är det viktigt att huvudmannen i förväg har bestämt vad som ska följas upp och vilka frågor man vill ha svar på genom uppföljningen. På så sätt undviker man att samla in onödiga uppgifter och både möjligheten att göra en bra analys och att bedöma måluppfyllelsen blir lättare.

Enligt skollagen är huvudmannen ansvarig för att följa upp och utvärdera pedagogisk omsorg. Det är därför viktigt att huvudmannen följer upp hur den egna styrningen och ledningen av arbetet fungerar och vilka förutsättningar verksamheten ges. Det innebär exempelvis att följa upp och kartlägga personalens förutsättningar att arbeta med barnets särskilda och andra mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar, personalens förutsättningar att stimulera barns utveckling och lärande, att omsorgen om barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling förbereder för fortsatt lärande samt att lokalerna är trygga, säkra och hälsosamma för barnen att vistas i.

---

²⁷ Prop. 2009/10:165 sid. 535

Kartläggningen är ett viktigt underlag när huvudmannen sen ska analysera hur kvalitetsarbetet fungerar och hur personalen har möjlighet att säkerställa att de nationella målen uppfylls.

Analysera kvaliteten och bedöma verksamhetens utvecklingsbehov

Det är viktigt att huvudmannen analyserar pedagogisk omsorgs förutsättningar i förhållande till verksamhetens resultat. Analysen ska sedan ligga till grund för bedömningen av måluppfyllelsen och vilka utvecklingsbehov som finns. Det är också viktigt att analysera sambandet mellan personalens kompetensutveckling och måluppfyllelsen samt hur kvalitetsutvecklingen har förändrats över tid.

Det är vidare viktigt att huvudmannen ger personalen förutsättningar att kontinuerligt reflektera över sitt arbete. Hur påverkar förutsättningarna exempelvis genomförandet? Vilken betydelse har de ekonomiska eller materiella resurserna eller barngruppens sammansättning och storlek.

Dialog om utvecklingsbehov

Huvudmannens analys och bedömning av utvecklingsbehoven underlättas om det genomförs återkommande dialoger med personalen om verksamhetens förutsättningar och utvecklingsbehov. Huvudmannen behöver arbeta aktivt med att analysera och kommunicera lärdomar och förbättringsbehov med personalen för att målen ska kunna förverkligas. På så sätt kan möjligheterna öka för utvecklingsarbetet att bli en del av den dagliga verksamheten och inte något som ligger vid sidan av.

Barns delaktighet i uppföljning och utvärdering

Som en del i uppföljningen behöver huvudmannen tillsammans med personalen kontinuerligt reflektera över sitt förhållnings-sätt till barnen som medaktörer med rätt till inflytande över det som berör deras vardag i pedagogisk omsorg. Får de samtala om sina idéer och upplevelser i tillräcklig omfattning? Ses barnen som kompetenta medaktörer i verksamheten? Är de delaktiga i planeringen av verksamheten?

Rutiner för och information om klagomålshantering

Av 25 kap. 8 § skollagen följer bland annat att om det genom klagomål framkommer att det finns brister i verksamheten ska

huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas. Varje huvudman avgör på vilket sätt informationen om klagomålsrutinerna ska lämnas och hur klagomålshanteringen ska organiseras. Det är viktigt att klagomålen först hanteras på den nivå som berörs.

För att klagomålshanteringen ska fungera krävs att huvudmannen har fungerande skriftliga rutiner som innehåller en intern ansvarsfördelning för hur klagomålen ska tas emot och utredas. Det är även viktigt att det finns tydliga rutiner för hur informationen ska ges om möjligheten att lämna klagomål. Huvudmannen behöver se till att informationen om klagomålsrutinerna lämnas på sådant sätt att de blir väl kända och kan förstås av dem som vill lämna klagomål. Det kan till exempel vara via en webbplats eller genom mer riktad skriftlig eller muntlig information till barn och vårdnadshavare.

8. Kommunens informations- skyldighet om pedagogisk omsorg

AKTUELL BESTÄMMELSE

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelse:

Enligt 29 kap. 19 § skollagen ska kommunen informera vårdnadshavarna om sådan pedagogisk omsorg som kommunen anordnar eller vars huvudman kommunen har förklarat berättigad till bidrag. Informationen ska även avse möjligheten för enskilda att bedriva pedagogisk omsorg med bidrag från hemkommunen.

ALLMÄNNA RÅD

Kommunen bör

- i sin information om verksamhetsformen pedagogisk omsorg klargöra skillnader gentemot skolformen förskola och verksamhetsformen fritidshem, samt
- informera om att pedagogisk omsorg kan bedrivas i olika former.

KOMMENTARER

Ett sätt att tillhandahålla information kan vara att informationen ges på vanligt förekommande språk i kommunen, på lätt svenska och talsyntes på kommunens webbplats. När det gäller de nationella minoritetsspråken finns det särskilda bestämmelser i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. De nationella minoriteterna är urfolket samer, sverigefinnar, torne-dalingar, romer och judar. De språk som erkänts som nationella minoritetsspråk i Sverige är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

Pedagogisk omsorg jämfört med förskola och fritidshem

För att föräldrar och vårdnadshavare ska ges möjlighet att göra ett medvetet val mellan förskola och pedagogisk omsorg respektive mellan fritidshem och pedagogisk omsorg för sitt barn, är det viktigt att kommunen informerar om skillnaderna mellan dessa verksamheter. Några av dessa skillnader är att förskola är

en skolform, både förskolan och fritidshemmet styrs av läroplaner och det finns krav på att det ska finnas högskoleutbildad personal.

Pedagogisk omsorg kan bedrivas i olika former

Regeringen har tydligt aviserat att mångfald och valfrihet är viktiga kvalitetsfrågor. Av valfrihetsskäl är det viktigt att familjedaghem och flerfamiljslösningar samt andra verksamheter finns för barn vars föräldrar önskar dessa verksamhetsformer.²⁸ Det är därför viktigt att kommunen informerar om att pedagogisk omsorg kan bedrivas i olika former. Informationen är betydelsefull för föräldrar och vårdnadshavare men även för enskilda som avser att ansöka om rätt till bidrag för enskilt driven pedagogisk omsorg.

---

²⁸ Prop. 2009/10:165 sid 526–527

9. Bidrag och kommunal tillsyn

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från följande bestämmelser:

Av 25 kap. 10–14 §§ skollagen följer att den kommun där en enskild bedriver pedagogisk omsorg efter ansökan ska besluta att huvudmannen har rätt till bidrag om:

1. huvudmannen har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för motsvarande offentlig verksamhet,
2. verksamheten inte innebär påtagliga negativa följder för kommunens motsvarande verksamhet,
3. verksamheten är öppen för alla barn som en kommun ska sträva efter att erbjuda motsvarande verksamhet, och
4. avgifterna inte är oskäligt höga.

Kommunen får besluta att en huvudman har rätt till bidrag trots att villkoret om att verksamheten är öppen för alla barn inte är uppfyllt, om det finns skäl med hänsyn till verksamhetens särskilda karaktär.

Hemkommunen ska lämna bidrag för varje barn som tas emot hos en huvudman som uppfyller villkoren ovan. Bidraget består av ett grundbelopp och i vissa fall ett tilläggsbelopp. Hemkommunen är bara skyldig att lämna bidrag i den omfattning som den är skyldig att erbjuda förskola respektive fritidshem.

Hemkommunen är inte skyldig att lämna bidrag till fler än två huvudmän för samma barn eller till mer än en huvudman för pedagogisk omsorg för ett barn som också går i förskola. Om barnet tagits emot i två enskilda verksamheter, eller i en kommunal och en enskild verksamhet, är kommunen inte skyldig att lämna ett samlat bidragsbelopp som är högre än om barnet tagits emot i endast en kommunal verksamhet. Hemkommunen ska bestämma hur bidraget ska fördelas mellan huvudmännen för verksamheterna.

När barn tas emot i enskild pedagogisk omsorg där deras vårdnadshavare arbetar får kommunen inte lämna bidrag för fler barn till vårdnadshavaren än det antal barn till andra som har tagits emot.

Grundbeloppet ska avse ersättning för omsorg och pedagogisk verksamhet, pedagogiskt material och utrustning, måltider,

administration, mervärdesskatt, och lokalkostnader. Grundbeloppet ska bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till sin egen pedagogiska omsorg. Om kommunen inte tillhandahåller pedagogisk omsorg ska bidraget bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till den enskilda verksamhetens innehåll och omfattning.

Tilläggsbelopp ska lämnas för barn som har ett omfattande behov av särskilt stöd. Hemkommunen är inte skyldig att lämna tilläggsbelopp för ett barn i behov av särskilt stöd, om betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Av 2 kap. 31 § skollagen följer att den som erbjuds anställning inom pedagogisk omsorg ska lämna ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Utdraget ska vara högst ett år gammalt. Den som inte har lämnat registerutdrag får inte anställas.

Av 26 kap. 3–4 §§ skollagen följer att den kommun som beslutat att ge bidrag till en enskild huvudman för pedagogisk omsorg är tillsynsmyndighet över den enskilda huvudmannens verksamhet. Skolinspektionen har bland annat tillsyn över pedagogisk omsorg med kommunal huvudman och över hur kommunen uppfyller sitt tillsynsansvar samt tillsyn över att bestämmelserna i 6 kap. följs.

Av 28 kap. 5 § följer att beslut av en kommun får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i fråga om rätt till bidrag eller återkallelse av sådant bidrag samt beslut om bidrag.

Av 26 kap. 9 § skollagen följer att tillsynsmyndigheten inom ramen för sin tillsyn ska lämna råd och vägledning.

ALLMÄNNA RÅD

Kommunen bör

- ha tydliga riktlinjer för beslut om rätt till bidrag för enskilt bedrivna pedagogisk omsorg,
- göra en så kallad vandelsprövning av den eller de som ansöker om bidrag,
- utöva sin tillsyn regelbundet,
- ha fungerande rutiner för hur tillsynen utförs och dokumenteras, samt
- ha fungerande rutiner för hur råd och vägledning ges inom ramen för tillsynen.

KOMMENTARER

Riktlinjer för beslut om rätt till bidrag för enskilt bedriven pedagogisk omsorg

I den nationella kartläggning som Skolverket gjort av pedagogisk omsorg konstateras bland annat att kommunernas uppföljning av kvaliteten i pedagogisk omsorg i enskild regi är skiftande. Det finns anledning för kommunerna att inom ramen för rådande nationell regelverk fortsätta arbetet med att stärka sina rutiner vad gäller rätten till bidrag och tillsyn av enskilda huvudmän.²⁹

När en kommun tar emot en ansökan från enskild huvudman om bidrag för pedagogisk omsorg, är kommunen, enligt skollagen, skyldig att handlägga ärendet och fatta ett beslut. Ur ett kvalitetsperspektiv och för att göra det tydligt för den som ansöker om bidrag, är det viktigt att kommunen är tydlig med vilka krav som ställs på verksamheten. Det är viktigt att kommunen inte ställer krav som går utöver de krav som anges i skollagen eller ställer andra krav på enskilt bedriven pedagogisk omsorg än sådana kommunen har på sin egen verksamhet.

Riktlinjer för rätt till bidrag kan vara en utgångspunkt för vad kommunen senare kommer att kontrollera i sin tillsyn. I avsnitt 1–7 i dessa allmänna råd beskrivs de olika kvalitetskraven och kommunen kan använda de allmänna råden som ett stöd vid utarbetandet av riktlinjerna samt vid beslut om rätt till bidrag.

Av förarbetena till skollagen framgår att den så kallade lika-behandlingsprincipen ska gälla. Det vill säga bidraget ska bestämmas utifrån samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelningen av resurser till den egna verksamheten av motsvarande slag. I de fall då det saknas en motsvarande kommunal verksamhet ska kommunen bestämma bidraget efter vad som är skäligt med hänsyn till den enskilda verksamhetens innehåll och omfattning. En kommuns beslut om bidragets storlek kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol.³⁰ Det är viktigt att kommunen tydligt redogör för på vilka grunder bidragets storlek har bestämts, i synnerhet i de fall då det saknas en motsvarande kommunal verksamhet.

Om ett barn deltar i fler verksamheter med olika huvudmän, bestämmer kommunen hur bidraget ska fördelas mellan huvudmännen. Det kan till exempel gälla barn som både deltar i ut-

---

²⁹ Skolverket rapport 370, 2012 sid. 86

³⁰ Prop. 2009/10:165 sid. 537

bildningen i allmän förskola och deltar i verksamheten inom pedagogisk omsorg. Det är även i detta sammanhang viktigt att kommunen tydligt redovisar på vilka grunder kommunen beslutat hur bidraget ska fördelas.

Vandelsprövning

Den som arbetar i verksamheten men inte är anställd, det vill säga, den som är både personal och huvudman för verksamheten, omfattas inte av lagen om registerkontroll. En sådan person måste ändå kunna visa att hon eller han är lämplig att bedriva pedagogisk omsorg. Ett villkor för att få rätt till bidrag är, enligt förarbetena till skollagen, att huvudmannen har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för motsvarande offentlig verksamhet. I detta ligger, enligt nämnda förarbeten, ett krav på personlig lämplighet hos den som ska förestå verksamheten. Det är därför viktigt att kommunen i sin lämplighetsprövning av huvudmannen även gör en så kallad vandelsprövning³¹ av den eller de som ansöker om rätt till bidrag för pedagogisk omsorg i enskild regi.³² Övriga vuxna som vistas i verksamheten behöver inte lämna registerutdrag. Exempel på sådana vuxna är föräldrar som utan att arbeta i den pedagogiska omsorgen vistas i verksamheter där deras barn deltar samt familjemedlemmar till personalen.

Utöva tillsynen regelbundet

I förarbetena till skollagen beskrivs vikten av tillsyn av skolan och resonemangen där går att överföra till tillsynen av pedagogisk omsorg. En likvärdig pedagogisk omsorg kräver att rättssäkerheten och kvaliteten i verksamheten kan säkerställas. För barnens skull är det av yttersta vikt att uppmärksamma och påpeka brister inom pedagogisk omsorg. De krav som ställs i skollagen måste hävdas aktivt och staten måste kräva att åtgärder vidtas, när kraven inte är uppfyllda.³³

Det är viktigt att kommunen regelbundet utövar sin tillsyn av enskilt driven pedagogisk omsorg. Vilka intervaller som till-

---

³¹ Vandelsprövning avser en kontroll som sker genom att undersöka om personen till exempel förekommer i polisens belastnings- eller misstankeregister eller motsvarande nationellt register för allvarliga brott med anknytning till egendomsbrott eller andra brott i samband med ekonomisk verksamhet.

³² Prop. 2009/10:165 sid. 281

³³ Prop. 2009/10:165 sid. 538

synen ska ha är inte möjligt att fastställa. Det kan dock vara lämpligt att kommunen under en verksamhets första år gör ett tillsynsbesök för att kontrollera att verksamheten bedrivs i enlighet med bestämmelserna och i enlighet med de krav kommunen ställt vid beslutet om rätt till bidrag. Vad som därefter kan vara lämpliga intervaller för tillsyn får avgöras från fall till fall. Det är dock viktigt att barnens rätt till en likvärdig och säker pedagogisk omsorg med god kvalitet kan säkerställas.

Fungerande rutiner för hur tillsynen utförs och dokumenteras

Enligt 26 kap. 6–7 §§ skollagen har tillsynsmyndigheten (det vill säga kommunen eller Skolinspektionen) rätt att få tillträde till de byggnader, lokaler och andra utrymmen som används i verksamheten. Pedagogisk omsorg som blir föremål för tillsyn är skyldig att lämna upplysningar samt tillhandahålla de handlingar och annat material som tillsynsmyndigheten anser sig behöva för att utföra tillsynen. Enligt förarbetena till skollagen är det möjligt för tillsynsmyndigheten att i sin tillsyn använda sig av oanmälda besök i verksamheterna.³⁴

För att säkerställa att alla aspekter granskas på ett likvärdigt och rättssäkert sätt är det viktigt att kommunen har fungerande rutiner för hur tillsynen av enskilda huvudmän utförs. Som exempel kan nämnas rutiner för vem eller vilka som ska utöva tillsynen och för vad som ska granskas. Kommunen kan använda sina riktlinjer för rätt till bidrag eller dessa allmänna råd, som ett stöd för sin tillsyn av enskilt bedriven pedagogisk omsorg. Det är vidare viktigt att de som har ansvaret att kontrollera kvaliteten inom enskilt driven pedagogisk omsorg gör detta regelbundet. Att kommunen utövar tillsyn är väsentligt för kvaliteten i verksamheterna och för möjligheterna för pedagogisk omsorg att stimulera barns utveckling och lärande.³⁵

För att säkerställa att tillsynen dokumenteras på ett likvärdigt och rättssäkert sätt är det viktigt att kommunen i sina rutiner har direktiv för hur tillsynsrapporterna och tillsynsbesluten ska utformas.

---

³⁴ Prop. 2009/10:165 sid. 554

³⁵ Skolverket, rapport 370, 2012 sid. 88

Fungerande rutiner för råd och vägledning

Av 26 kap. 9 § skollagen följer att tillsynsmyndigheten inom ramen för sin tillsyn ska lämna råd och vägledning. Eftersom tillsynens främsta uppgift är att verka i förebyggande syfte, bör tillsynsmyndigheten normalt kunna ge råd och vägledning med stöd av de regler som styr verksamheten för att ge huvudmannen möjlighet att frivilligt avhjälpa brister.³⁶

Det är viktigt att kommunen har fungerande rutiner för råd och vägledning. Kommunen kan till exempel ha som rutin att inbjuda även de enskilda huvudmännen till informationsmöten om ekonomiska frågor och nya styrdokument eller dylikt. Kommunens eller Skolinspektionens tillsynsrapporter och tillsynsbeslut kan vara ett viktigt instrument för att ge råd och vägledning. Den färdiga tillsynsrapporten och tillsynsbeslutet kan ge stöd för den som blivit föremål för tillsynen genom att den visar vilka brister som finns i verksamheten och på så sätt vara en vägledning för hur verksamheten kan förbättras. Dessutom kan en tillsynsrapport och ett tillsynsbeslut ge råd och vägledning även till andra, såväl till den som redan bedriver pedagogisk omsorg som till den som planerar att starta pedagogisk omsorg.

---

³⁶ Prop. 2009/10:165 sid. 545

Bilaga 1 Aktuella bestämmelser

Skollagen

1 kap. 10 § – Särskild hänsyn till barnets bästa

I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. 31 § – Skyldighet att lämna registerutdrag

Den som erbjuds en anställning inom förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan samt inom annan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. ska till den som erbjuder anställningen lämna ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Utdraget ska vara högst ett år gammalt. Den som inte har lämnat registerutdrag får inte anställas. Regeringen meddelar föreskrifter om innehållet i registerutdraget.

Registerutdrag som avses i första stycket ska lämnas även av den som

1. erbjuds eller tilldelas arbete inom sådan verksamhet som avses i första stycket under omständigheter liknande dem som förekommer i ett anställningsförhållande inom verksamheten, om det sker genom uppdrag, anställning hos någon som ingått avtal med den som bedriver verksamheten eller anställning inom annan kommunal verksamhet,
2. under utbildning till en lärar- eller förskollärarexamen enligt högskolelagen (1992:1434) eller yrkesutbildning inom kommunal vuxenutbildning tilldelas plats för verksamhetsförlagd del av utbildningen inom sådan verksamhet som avses i första stycket, eller
3. genom deltagande i ett arbetsmarknadspolitiskt program tilldelas plats för arbetspraktik eller annan programinsats inom sådan verksamhet som avses i första stycket.

Registerutdraget ska i de fall som avses i andra stycket lämnas till den inom verksamheten som beslutar om att anlita eller ta emot någon på ett sådant sätt som avses där. Den som inte har lämnat ett sådant registerutdrag får inte anlitas eller tas emot i verksamheten.

25 kap. 2 § – Pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem

Kommunen ska sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Kommunen ska ta skäligen hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform.

Sådan omsorg som avses i första stycket ska genom pedagogisk verksamhet stimulera barns utveckling och lärande.

Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg som deras speciella behov kräver. Verksamheten ska utformas så att den förbereder barnen för fortsatt lärande.

25 kap. 6 § – Övergripande krav på verksamheten

Sådan verksamhet som avses i 2–5 §§ ska utformas med respekt för barnets rättigheter och i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Den ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Var och en som verkar inom sådan verksamhet ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov samt utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap.

25 kap. 7 § – Kvalitetskrav

Sådan verksamhet som avses i 2–5 §§ ska bedrivas i ändamålsenliga lokaler i grupper med en lämplig sammansättning och storlek. För bedrivande av verksamheten ska det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnets behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses.

25 kap. 8 § – Uppföljning och utvärdering

En kommun ska systematiskt följa upp och utvärdera sådan verksamhet som avses i 2–5 §§.

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i sådan verksamhet som avses i 2–5 §§ ska kommunen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

Kommunen ska ha skriftliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot verksamheten. Information om rutinerna ska lämnas på lämpligt sätt.

25 kap. 9 § – Avgifter

För plats i sådan pedagogisk omsorg som avses i 2 § och som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem samt för sådan omsorg som avses i 5 § får avgifter tas ut på det sätt som anges i 8 kap. 16 § första stycket respektive 14 kap. 12 §.

25 kap. 10§ – Bidrag

Den kommun där en enskild bedriver sådan pedagogisk omsorg som avses i 2 § ska efter ansökan besluta att huvudmannen har rätt till bidrag om

1. huvudmannen har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för motsvarande verksamhet,
2. verksamheten inte innebär påtagliga negativa följder för kommunens motsvarande verksamhet,
3. verksamheten är öppen för alla barn som en kommun ska sträva efter att erbjuda motsvarande verksamhet, med undantag för barn som hemkommunen har beslutat att inte lämna bidrag för enligt 13 § andra stycket, och
4. avgifterna inte är oskäligt höga.

Kommunen får besluta att en huvudman har rätt till bidrag trots att villkoret i första stycket 3 inte är uppfyllt, om det finns särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens särskilda karaktär.

26 kap. 2– 4 §§ – Tillsyn

2 § Med tillsyn avses i denna lag en självständig granskning som har till syfte att kontrollera om den verksamhet som granskas uppfyller de krav som följer av lagar och andra föreskrifter. I tillsynen ingår att fatta de beslut om åtgärder som kan behövas

för att den huvudman som bedriver verksamheten ska rätta fel som upptäckts vid granskningen.

3 § Statens skolinspektion har tillsyn över

1. skolväsendet, särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet enligt denna lag,
2. utbildning som avses i 29 kap. 17 §,
3. hur en kommun uppfyller sina skyldigheter enligt 7 kap. 21 och 22 §§, 24 kap. 23 och 24 §§ samt 29 kap. 9 §, och
4. hur en kommun uppfyller sitt tillsynsansvar enligt 4 §.

Första stycket gäller inte om tillsynen är en särskild uppgift för en annan tillsynsmyndighet.

4 § En kommun har tillsyn över

1. förskola och fritidshem vars huvudman kommunen har godkänt enligt 2 kap. 7 § andra stycket, och
2. pedagogisk omsorg vars huvudman kommunen har förklarat ha rätt till bidrag enligt 25 kap. 10 §.

Kommunens tillsyn enligt första stycket omfattar inte tillsyn över att bestämmelserna i 6 kap. följs.

26 kap. 9 § – Råd och vägledning

Tillsynsmyndigheten ska inom ramen för sin tillsyn lämna råd och vägledning.

28 kap. 5 § – Överklagande hos allmän förvaltningsdomstol

Beslut av kommun eller landsting får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. godkännande enligt 2 kap. 5 § eller återkallelse av sådant godkännande enligt 26 kap. 13 eller 14 §,
2. bidrag enligt 8 kap. 21 §, 9 kap. 19 §, 10 kap. 37 §, 11 kap. 36 §, 14 kap. 15 §, 16 kap. 52 §, 17 kap. 31 eller 32 § eller 19 kap. 25 §,
3. avstängning enligt 5 kap. 17 eller 19 §,
4. föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter enligt 7 kap. 23 §,

5. skolskjuts enligt 10 kap. 32 § första stycket, 10 kap. 33 § första stycket, 11 kap. 31 § första stycket, 11 kap. 32 § första stycket, 19 kap. 20 § första stycket eller 19 kap. 21 § första stycket,
6. ekonomiskt stöd till inackordering enligt 15 kap. 32 §,
7. medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt eller återkallelse av sådant medgivande enligt 24 kap. 23 eller 24 §,
8. rätt till bidrag enligt 25 kap. 10 eller 15 § eller återkallelse av sådan rätt enligt 26 kap. 11 §,
9. bidrag enligt 25 kap. 11 §,
10. tillfälligt verksamhetsförbud enligt 26 kap. 18 §, eller
11. vitesföreläggande enligt 26 kap. 27 §.

29 kap. 13 § – Samverkan och anmälan till socialnämnden

Huvudmannen för verksamhet som avses i denna lag och den som är anställd i sådan verksamhet, ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 14 § och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

29 kap. 14 § – Tystnadsplikt

Den som är eller har varit verksam i enskilt bedriven förskola, enskilt bedrivit fritidshem eller enskilt bedriven förskoleklass eller inom sådan enskilt bedriven verksamhet som avses i 25 kap., får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden.

Den som är eller har varit verksam inom annan enskilt bedriven verksamhet enligt denna lag än som avses i första stycket får inte obehörigen röja vad han eller hon i sådan elevhälsoverksamhet som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats eller i särskild elevstödande verksamhet i övrigt har fått veta om någons personliga förhållanden. Han eller hon får inte heller obehörigen röja uppgifter i ett ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

För det allmännas verksamhet gäller bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

29 kap. 19 § – Informationsskyldighet

Kommunen ska informera vårdnadshavarna om förskola, fritidshem och sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. som kommunen anordnar eller vars huvudman kommunen har godkänt eller förklarat berättigad till bidrag. Informationen ska även avse möjligheten för enskilda att bedriva förskola, fritidshem eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. med bidrag från hemkommunen enligt 8 kap. 21 §, 14 kap. 15 § samt 25 kap. 11 och 15 §§.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

2 § – Allmänna bestämmelser

Nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalningar i enlighet med Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 200:2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 200:3).

6 § – Förvaltningsområden

Med förvaltningsområde för finska avses kommunerna Botkyrka, Eskilstuna, Gällivare, Hallstahammar, Haninge, Haparanda, Huddinge, Håbo, Kiruna, Köping, Pajala, Sigtuna, Solna, Stockholm, Södertälje, Tierp, Upplands Väsby, Upplands-Bro, Älvkarleby, Österåker, Östhammar och Övertorneå.

Med förvaltningsområde för meänkieli avses kommunerna Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå.

Med förvaltningsområde för samiska avses kommunerna Arjeplog, Arvidsjaur, Berg, Gällivare, Härjedalen, Jokkmokk, Kiruna, Lycksele, Malå, Sorsele, Storuman, Strömsund, Umeå, Vilhelmina, Åre, Älvdalen och Östersund.

17 § – Finska, meänkieli och samiska i förskola, viss annan pedagogisk verksamhet och äldreomsorg

När en kommun i ett förvaltningsområde erbjuder plats i förskola eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som kompletterar eller erbjuds i stället för förskola, ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär

det plats i sådan verksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. (Lag 2010:865).

Språklagen (2009:600)

4 § – Svenska språket

Svenska är huvudspråk i Sverige.

5 §

Som huvudspråk är svenska samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.

6 §

Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

7 § – De nationella minoritetsspråken

De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

10 § – Språkanvändningen i offentlig verksamhet

Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

Socialtjänstlagen (2001:453)

14 kap. 1 § – Anmälan om och avhjälpande av missförhållanden m.m.

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningskyldighet gäller också dem som är verkamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens

område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman. Lag (2003:407).

Förordningen (2001:160) om statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet
1 § En kommun kan enligt föreskrifterna i denna förordning få statsbidrag om en viss högsta avgift (maxtaxa) tillämpas för plats i förskola eller fritidshem.

Med förskola eller fritidshem jämställs i denna förordning pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem samt omsorg som erbjuds enligt 25 kap. 5 § skollagen (2010:800) under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds.

Referenser

Lagar

Skollagen (2010:800)

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Språklagen (2009:600)

Socialtjänstlagen (2001:453)

Förordningar

Förordningen (SKOLFS 1998:16) om läroplan för förskolan

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förordningen (2001:160) om statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet

Förarbeten

Regeringens proposition 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*

Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*

Regeringens proposition 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt, regeringens strategi för de nationella minoriteterna*

Regeringens proposition 2008/09:115 *Barnomsorg och allmän förskola även för treåringar*

Skolverkets allmänna råd

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

Övrigt

Skolverket, *Pedagogisk omsorg – En nationell kartläggning av verksamhetsformens struktur och styrning i kommunerna*, rapport 370, 2012

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, *Barns och ungas säkerhet*, 2011

Språkrådet, Rapport 4, *Språklagen i praktiken – riktlinjer för tillämpning av språklagen*, 2011

Utbildningsdepartementets promemoria U2010/443/S *Förslag till vissa förtydliganden och kompletteringar av förskolans läroplan*

Livsmedelsverket, *Svenska näringsrekommendationer – Rekommendationer om näring och fysisk aktivitet*, 2005

Myndigheten för skolutveckling, *Kunskap om familjedaghem*, Malene Karlsson, 2004

Socialstyrelsens allmänna råd (SOFS 2003:16) om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen

De allmänna råden för pedagogisk omsorg syftar till att stödja kommuner, enskilda huvudmän och personal inom pedagogisk omsorg och att öka kvaliteten inom verksamheten.

De allmänna råden gäller för pedagogisk omsorg och riktar sig till all personal inom verksamheten. De allmänna råden vänder sig även till kommunerna i deras egenskap av att vara bidragsgivare och tillsynsmyndighet för enskilt anordnad pedagogisk verksamhet och i deras egenskap som huvudman för kommunalt anordnad verksamhet.

Allmänna råden riktar sig också till enskilda huvudmän. I de fall som enskild huvudman och personal är samma person, gäller både de råd som riktar sig till huvudmannen och de råd som riktar sig till personalen.

Skolverket

www.skolverket.se